

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu

CSTUG editorial board

Popis programu TEXSPELL

Zpravodaj Československého sdružení uživatelů TeXu, Vol. 2 (1992), No. 1, 30–38

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/149614>

Terms of use:

© Československé sdružení uživatelů TeXu, 1992

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ*:
The Czech Digital Mathematics Library <http://dml.cz>

T_EXbulletinu již sotva obešli). Jestliže pro dílo „The Art of Computer Programming“ bývá Knuth někdy nazýván Einsteinem informatiky, pak v souvislosti s T_EXem je vhodné citovat výrok Gordona Bella: *T_EX je možná nejdůležitějším objevem v typografii tohoto století. Zavádí standardní jazyk počítačové typografie a lze ho významově přirovnat ke Gutenbergově vynálezu knihtisku.* Toto hodnocení je na místě: dokazují to četná ocenění, kterých se D. Knuthovi v souvislosti s T_EXem dostalo.

Oslav — alespoň těch pompézních, spojených s často pro normálního smrtelníka nepochopitelnými výročími — našťastí ubylo. Vzpomenete-li letos 5. května 1945 v jakémkoli smyslu na Pražské povstání (a je proč vzpomenout, vždyť mnoho z těch, kteří v něm ztratili životy, se pak čtyřicet let jistě obracelo v hrobě) a budete-li si chtít připomenout něco veselejšího, věnujte vzpomínku patnáctiletému výročí zrodu T_EXu a také jeho tvůrci, velkému kouzelníkovi Donu Knuthovi.

-jv-

Popis programu TEXSPELL

POZOR: Systém TEXSPELL tvořený programem TEXSPELL a jeho datovými soubory (slovníky) je dílo chráněné autorským zákonem. Výhradními držiteli autorských práv k systému TEXSPELL jsou RNDr. Januš Drózd, CSc., RNDr. Jan Hajič a RNDr. Jan Hric.

Šíření systému TEXSPELL mimo členy CSTUG je porušením autorského zákona. Autoři systému TEXSPELL ani firma SEZAM nenesou žádnou zodpovědnost za případné škody, které by uživatelům systému TEXSPELL vznikly v souvislosti s jeho používáním. Kontakt na autory systému TEXSPELL: Januš Drózd, Zdaru 6, 140 00 Praha 4, tel. (02)8153461, e-mail SVT26@CSPGCS11.

1. Úvod

Program TEXSPELL*) slouží ke kontrole pravopisu ve zdrojových souborech pro T_EX. V současné verzi může sloužit pro češtinu nebo slovenštinu,

---

*) Text popisu vznikl z elektronicky šířeného autorského popisu nepatrnými úpravami zejména tiskového charakteru.

na požádání může být dodána i anglická verze. Program TEXSPELL kontroluje pravopis jednotlivých slov v jednom souboru. Předpokládá, že soubor je v obvyklém vstupním formátu pro $\text{\TeX}$, proto ignoruje:

- dvojznaky \- uvnitř slov;
- zbytek řádky za znakem %;
- slova následující bezprostředně po znaku \ (pokud není kontrola těchto slov požadována).

2. Instalace programu TEXSPELL

Program TEXSPELL instalujete tak, že do vhodného adresáře zkopírujete soubory:

```
TEXSPELL.EXE
PRIRUCNI.CES    VELKY.CES    POMOCNY.CES
PRIRUCNI.SLV    VELKY.SLV    POMOCNY.SLV
```

Je důležité, aby všechny tyto soubory byly ve stejném adresáři.

Chcete-li si založit soukromý pomocný slovník, pak do adresáře, z něhož budete volat TEXSPELL, zkopírujete soubor POMOCNY.CES (POMOCNY.SLV) z distribuční diskety. Pokud chcete, aby v jednom adresáři bylo více pomocných slovníků pro stejný jazyk, můžete kopie slovníku pojmenovat jakkoli, a jejich jména pak uvádět při volání programu TEXSPELL (viz dále).

Pokud do pomocného slovníku omylem přidáte chybné slovo, můžete jej vymazat pomocí libovolného ASCII-editoru, tedy editoru, který odděluje řádky dvojicí znaků CR LF a nevkládá do textu žádné formátovací informace. Při editaci pomocného slovníku však musíte zachovat jeho strukturu, tedy fakt, že:

- každá řádka slovníku je tvořena jedním slovem,
- tato slova jsou v lexikograficky definovaném abecedním pořadí (nikoli dle národní normy třídění slov, ale dle národního uspořádání písmen),
- před prvním slovem na první řádce je 6 číslic, které nesmíte změnit,
- posledním slovem je zarážka <zzzzzzzzzzzzzzzzzzzz>.

3. Volání programu TEXSPELL

Příkazový řádek pro volání programu TEXSPELL vypadá takto:

```
texspell <parametr> <parametr>...
```

Pořadí parametrů je libovolné. Mezi parametry musí být uveden právě jeden, který je roven jménu souboru určeného ke kontrole. Tento soubor se musí uvést i se svojí příponou a pokud není v běžném adresáři, pak i s cestou.

Ostatní parametry specifikují:

- (a) jazyk, v němž je kontrolovaný text:
- =C znamená češtinu (default),
  - =S znamená slovenštinu,

=A znamená angličtinu.

(b) kódování národních znaků v kontrolovaném souboru:

`\@K` je kód Kamenických (default),

`\@L` je kód Latin 2,

`\@C` je kód CSKOI 8.

(c) kontrolu řídicích slov $\TeX$ u: řídicí slova $\TeX$ u (tj. slova následující za znamenkem `\`) se kontrolují právě tehdy, pokud je mezi parametry uveden znak `#`. Řídicí slova $\TeX$ u nejsou součástí standardních slovníků a musí být přidána do pomocného slovníku.

(d) pomocný slovník: \$jméno souboru (příp. s cestou), např.

`$d:\analyza\pomocny.ces`

Uvedený soubor se použije jako pomocný slovník. Pokud tento parametr není uveden, hledá se soubor `pomocny.lng` v běžném adresáři (`lng` je `ces` pro češtinu, `slv` pro slovenštinu, `ang` pro angličtinu). Pokud se takto určený soubor nenajde, použije se soubor `pomocny.lng` z adresáře, do něhož byl `TEXSPELL` instalován.

(e) výstupní soubor: !jméno souboru (příp. s cestou), např.

`!d:\tex\tex\clanek.opr`

Je-li tento parametr uveden, pak opravená verze kontrolovaného souboru bude ve specifikovaném souboru. Pokud parametr není uveden, všechny opravy se provedou v kontrolovaném souboru.

(f) signalizaci chyb: zvukovou signalizaci výskytu chybných slov zapíná parametr `+`.

(g) přeskočení zadaného počtu řádek %číslo

Tento parametr způsobí, že se nebude kontrolovat prvních „číslo“ řádek souboru. Např. parametr `%100` způsobí, že kontrola souboru začne až na začátku jeho 101. řádky.

Příklad volání (v jedné příkazové řádce):

```
TEXSPELL clanek.cs =S @L # %20
```

```
$d:\analyza\pomocny.ces !clanek.opr
```

Kontroluje se soubor `clanek.cs` od 21. řádky ve slovenštině v kódu Latin2 včetně řídicích slov $\TeX$ u a výsledek oprav se zapisuje do souboru `clanek.opr`. Přitom používá pomocný slovník `d:\analyza\pomocny.ces`.

4. Průběh kontroly a oprav souboru

Na slovech, které program nezná, se kontrola zastaví. Uživatel dostane na vybranou z těchto možností:

IGNORUJ — slovo se nechá tak, jak je, a pokračuje se v kontrole souboru.

OPRAV — otevře se editační okno, v němž lze opravit slovo i jeho okolí. Při opravování lze použít běžných editačních kláves, tedy šipek, <Home>, <End>, <Del>, <Backspace> a vkládání nových znaků. Opravování slova se ukončí stiskem klávesy <ESC>. Rozsah této editace je omezen na cca 1 kB před a za místem výskytu chyby.

PŘIDEJ DO POMOCNÉHO — slovo se přidá do pomocného diskového slovníku. Od tohoto okamžiku bude TEXSPELL považovat tento tvar slova za správný a nebude na něj upozorňovat.

PŘIDEJ DO DOČASNÉHO — slovo se přidá do dočasného slovníku v operační paměti. Od tohoto okamžiku až do konce kontroly souboru bude TEXSPELL považovat tento tvar slova za správný a nebude na něj upozorňovat. Poté se slovo zapomene.

KONEC OPRAV — zbytek souboru se nebude kontrolovat ani opravovat, všechny provedené opravy zůstanou v platnosti.

ZRUŠ OPRAVY — ukončí se kontrola souboru a soubor se vrátí do toho stavu, v němž byl před spuštěním programu TEXSPELL (resp. výstupní soubor nebude vytvořen, pokud se kontroluje při kopírování). Všechny provedené změny a opravy budou odstraněny.

SIGNALIZACE — vypne resp. zapne zvukovou signalizaci při nalezení chyby.

PÍSMENA — zapne resp. vypne kontrolu jednopísmenných slov. Implicitně se všechna jednopísmenná slova považují za správná (obvykle jde o proměnné v matematickém textu), po zapnutí kontroly jsou považována za správná pouze slova A, Á, I, K, O, Ó, S, U, V, Z.

NABÍDKA — nabídne slova, kterými lze nahradit chybné slovo. Z nabídky si lze správnou opravu vybrat stiskem klávesy <ENTER>, nabídku lze opustit bez opravení slova stiskem <ESC>.

Z nabídky si můžete vybrat několika způsoby: buď pomocí klávesy <ENTER> (zvýrazněnou položku), stiskem klávesy <A>, <B>, <C>, ... nebo stiskem funkční klávesy <F1>, <F2>, <F3>, ... Speciálně stisk klávesy <F10>, která v menu již není uvedena, vypíná nebo zapíná kontrolu řídicích slov $\TeX$ Xu.

5. Co a jak se kontroluje

5.1 Jaké chyby odhaluje program TEXSPELL?

Základní vlastností programu TEXSPELL je, že **Každé slovo zkoumá samostatně bez ohledu na kontext**. Proto program odhalí a označí jako chybná ta slova, která v jazyce neexistují. Upozorní na překlep, např. vynechání nebo přidání písmene, v jehož důsledku vznikne nesprávné slovo. Nedočká však zjistit, že slovo je použito v nesprávném tvaru, pádu nebo osobě. Program TEXSPELL nerozlišuje mezi malými a velkými písmeny. Neposuzuje také (v této verzi) dělení slov.

Níže uvádíme příklady vět, které jsou sice gramaticky nebo pravopisně ne-
správné, ale každé slovo posuzováno zvlášť má správný pravopis, a proto pro-
gram neodhalí žádnou chybu.

Ony tam byli. (Správně: Oni tam byli nebo Ony tam byly.)
Pracuje v závodem. (Správně: Pracuje v závodě.)
... trávicí Trubice. (Správně: ... trávicí trubice.)
Průvod, řadicí se ... (Správně: Průvod, řadicí se ...)
Dobrá vada nad zlato. (Správně: Dobrá rada nad zlato.)
... dovolená v maďarsku. (Správně: ... dovolená v Maďarsku.)

5.2 Jaká slova program nezná?

Autoři programu TEXSPELL, zčásti záměrně a zčásti díky technickým
vlastnostem počítačů třídy IBM PC, nezařadili do slovníků úplné slovní zásoby
jednotlivých jazyků. Proto záměrně vynechali:

- takřka všechna vlastní jména (včetně geografických názvů), kromě názvů
známých zemí a národů a běžných národních křestních jmen,
- většinu zastaralých výrazů včetně infinitivů na -ti,
- většinu slangových výrazů,
- jednoznačně vulgární výrazy,
- vokativní pád neživotných podstatných jmen rodu mužského,
- slovní zásobu územně omezených nářečí,
- nespisovné tvary až na nejběžnější výjimky,
- zdrobňeliny, kromě frekventovaných nebo významově odlišných od základ-
ního tvaru,
- některá další slova v těchto případech:
  - (a) považovali jsme je za anachronismy v současném jazyce;
  - (b) považovali jsme je za velmi málo frekventovaná a přitom se jen o málo
lišící od některého často užívaného slova (tj. takové slovo je daleko čas-
těji chybou než skutečně zamýšleným užitím v příslušném velmi málo
frekventovaném významu).

5.3 Jaká „zvláštní“ slova program naopak zná?

Při zařazování výrazů specifických pro vědní obory jsme se řídili mírou jejich
proniknutí do laického jazyka.

Ve slovnících je také řada zkratk; takových, za kterými musí následovat
tečka (např. např., ing., atd. atd.), jsme zařadili hodně. U takových, za kte-
rými tečka zpravidla nenásleduje, jsme však byli opatrní, neboť pak by už
program přestával plnit svoji funkci (každé chybné slovo totiž může být zkrat-
kou „něčeho“). Zařadili jsme proto např. zkratky kg, ČSAV, ČSFR, ČR i SR,
avšak již ne mnoho dalších zkratk zemí nebo organizací.

Do slovníků programu TEXSPELL byla zařazena i některá slova, která možná ještě nikdo nikdy nepoužil, avšak jde o správná slova vytvořená odvozováním, případně o tvary vzniklé důsledným ohýbáním slova.

Od zařazení takových slov a tvarů si slibujeme delší „životnost“ programu, neboť jazyk se vyvíjí velmi dynamicky a to, co dnes je jen formální tvar bez představitelného významu, může být zítra vysoce frekventované slovo nebo tvar.

Příkladem nově odvozených slov může být např. slovo „uspokojovatelnost“ (vlastnost být schopen uspokojovat), které vzniklo postupným odvozením „uspokojovat“ → „uspokojovatelný“ → „uspokojovatelnost“.

Nově se někdy začínají používat tvary množného čísla tzv. látkových podstatných jmen — již jsme si zvykli na tvar „v zeleninách“ ve smyslu „v několika prodejnách zeleniny“, podobně je však možno tvořit množné číslo slov „textil“, v jiném smyslu i „paprika“, „mléko“, dokonce i „Amerika“ aj. Proto jsme u všech slov z těchto kategorií (i v dalších obdobných případech) vložili informaci o všech potenciálních tvarech, stejně tak i o potenciálních odvozeninách od některých skupin sloves, přídavných i podstatných jmen.

Na závěr této kapitoly se přiznáme k zařazení ještě další skupiny tvarů slov, které nejsou uvedeny ani v Pravidlech českého pravopisu, ani ve Slovníku spisovné češtiny. Jde o tvary hodně používané, neodporující žádným základním pravidlům tvoření slov, avšak dříve často zakazované a také ve škole příslušně známované: např. „svoji/mojí/tvoji“ aj. Je to tak trochu pomsta za školní léta tvůrcům často nepochopitelných pravidel. Samozřejmě, všechno má své meze, a tak tvar „vyjímka“ jsme přece jen nezařadili, i když v příští verzi — kdo ví. . .

Ve slovenských slovnících programu TEXSPELL jsme postupovali obdobně.

5.4 Speciální slova

Zkratky, které je nutno ukončit tečkou, TEXSPELL považuje za správná slova pouze tehdy, pokud bezprostředně za nimi následuje tečka. Při průběžném hlídání pravopisu (viz dále) při každé takové zkratce píská.

Slova jako „matematicko“, „technicko“, „vědecko“, „společensko“ považuje za správná pouze tehdy, pokud bezprostředně za nimi následuje pomlčka. Lze je ovšem psát dohromady s druhou částí složeného slova a pak TEXSPELL posuzuje slovo jako celek (např. vědeckotechnický).

5.5 S jakými slovníky program pracuje?

Slovní zásoba jazyka je soustředěna ve třech slovnících. Jmenují se **příruční**, **velký** a **pomocný** slovník. Příruční slovník obsahuje nejfrekventovanější slova. Je trvale umístěn v operační paměti počítače, a proto se v něm velmi rychle hledá. Velký slovník obsahuje kolem 95 000 slov. Je umístěn na

vnějším paměťovém médiu — na pevném disku. Vyhledání hesla ve velkém slovníku trvá delší dobu, než v příručním slovníku. Pomocný slovník obsahuje specifickou slovní zásobu oboru, v němž uživatel TEXSPELLu pracuje.

Příruční a velký slovník jsou pevnou součástí systému TEXSPELL a uživatel nemůže zasahovat do jejich obsahu. Na rozdíl od nich je pomocný slovník vytvářen uživatelem. Do pomocného slovníku uživatel zařazuje ta slova, která nejsou obsažena v příručním ani velkém slovníku.

Když TEXSPELL najde v textu slovo, které nezná, oznámí to uživateli. Ten musí posoudit, zda je to chybné slovo, které vyžaduje opravu, nebo speciální termín neznámý TEXSPELLu. V druhém případě uživatel může tento termín přidat do pomocného slovníku. Slova, jednoduše přidaná do pomocného slovníku, již nebudou považována za neznámá.

Program TEXSPELL hledá každé slovo postupně v příručním, pomocném a velkém slovníku.

Mimo tyto tři základní slovníky, které se ve formě souborů ukládají na vnějším paměťovém médiu, TEXSPELL může používat tzv. dočasný slovník uložený pouze v operační paměti. Slova zapsaná do dočasného slovníku zůstávají v platnosti pouze do ukončení práce s TEXSPELLem.

Příruční a velký slovník existují pro každý jazyk, který TEXSPELL ovládá. Platí tato konvence pro koncovky jmen souborů obsahujících slovníky:

- .CES — čeština,
- .SLV — slovenština,
- .ANG — angličtina.

Omluvná poznámka na závěr: Autoři programu jsou jen lidé, a tak je jisté, že přes veškerou pečlivost na některá běžná slova zapomněli. Pokud takové slovo najdete, dejte nám prosím vědět. Pokusíme se je zařadit do příštího vydání slovníků.

Hospodářská smlouva

1. Smluvní strany

- a) Československé sdružení uživatelů T_EXu, Sokolovská 83, Praha 8, zastoupené doc. RNDr. J. Veselým, CSc. (dále jen CSTUG);
- b) Firma SEZAM, Zdaru 6, Praha 4, IČO 11236655, bankovní spojení ČSTSP Praha 1, sm. kód 0800, číslo účtu 2216944-018, zastoupená RNDr. Janušem Drózdem, CSc. (dále jen firma SEZAM).

2. Předmět smlouvy

Předmětem této smlouvy je poskytnutí práva omezeného šíření systému TEXSPELL. TEXSPELL je systém umožňující počítačovou kontrolu českého

a slovenského pravopisu ve zdrojových textech pro T_EX na počítačích kompatibilních s IBM PC pod operačním systémem MS DOS 3.0 a novějším. Právo šířit TEXSPELL poskytuje firma SEZAM společnosti CSTUG. CSTUG smí šířit TEXSPELL pouze mezi svými členy.

Firma SEZAM prohlašuje a CSTUG bere na vědomí, že:

- systém TEXSPELL (a to jak jeho program TEXSPELL.EXE tak i jeho datové soubory PRIRUCNI.CES, VELKY.CES, PRIRUCNI.SLV, VELKY.SLV) je dílem chráněným autorským zákonem a že výlučnými držiteli autorských práv k tomuto dílu jsou RNDr. Januš Drózd, CSc., RNDr. Jan Hajič a RNDr. Jan Hric.
- firma SEZAM je zmocněna autory k uzavření této smlouvy.
- firma SEZAM vyplatí autorům autorské odměny a odvede z nich zálohu na daň z LUC.

3. Povinnosti firmy SEZAM

Firma SEZAM dodá CSTUGu při podepsání této smlouvy systém TEXSPELL.

Firma SEZAM bezplatně opraví v systému TEXSPELL ty chyby, které CSTUG bude schopen doložit předvedením chybného chování systému.

Firma SEZAM bezplatně zabuduje do slovníků systému TEXSPELL nová slova dodaná CSTUG. Učiní tak třikrát vždy v intervalu půl roku od podepsání této smlouvy. Další úpravy budou v případě potřeby provedeny za úplatu. Výše odměny bude stanovena dohodou.

Firma SEZAM dodá CSTUG manuál k systému TEXSPELL ve formě diskového souboru v kódu Kamenických. CSTUG je oprávněn šířit tento manuál spolu se systémem TEXSPELL.

4. Povinnosti CSTUG

CSTUG převede na výše uvedený účet firmy SEZAM do 10 dnů od předání systému TEXSPELL částku 48 000,- Kčs (slovy čtyřicet osm tisíc Kčs).

CSTUG nebude šířit systém TEXSPELL jinak než mezi členy CSTUG. Šíření systému TEXSPELL musí být prováděno nevýdělečným způsobem.

CSTUG upozorní každého svého člena, kterému poskytne systém TEXSPELL, na autorskoprávní ochranu tohoto díla, na zákaz jeho šíření mimo CSTUG a na to, že CSTUG ani SEZAM nezodpovídá za případné škody, které by vznikly v souvislosti s používáním systému TEXSPELL.

5. Další ustanovení

CSTUG není oprávněn používat ochrannou známku SEZAM.

SEZAM nenesе žádnou odpovědnost za případné škody, které by CSTUG nebo jeho členům vznikly v souvislosti s používáním systému TEXSPELL.

V případě potřeby firma SEZAM poskytne CSTUGu programové moduly v jazyce PASCAL nebo C pro integraci kontroly pravopisu do ASCII editoru.

6. Platnost smlouvy

Tato smlouva vstupuje v platnost dnem podepsání a má časově neomezenou platnost.

Obě strany mohou v případě prokázaného vážného porušení smlouvy tuto vypovědět s okamžitou platností.

Podpisy smluvních stran:

V Praze dne 9. prosince 1991

Januš Drózd
Za firmu SEZAM

Jiří Veselý
Za CSTUG

EDITORY

Některé věci se rodí mimořádně těžce. V CSTUGu k nim patří nákup speciálního editoru, který by měl být velmi „uživatelský“ a se kterým by mohly dobře pracovat na pracovištích i sekretářky apod., zkrátka ti, kdo potřebují občas nějakou nápovědu či pomoc. Bylo by dost obtížné vyčíslit čas, který výbor CSTUGu jednání o editorech (a také korektorech) již věnoval. Připomenu jen, že po dlouhém jednání zvítězil názor zakoupit korektory pro český a slovenský jazyk pracující **samostatně**, tj. nezávisle na editoru a vypsat konkurs na „TEXový editor“. Do stanoveného data jsme obdrželi editory dva (CED, autor P. Ševeček; K, autoři S. Hušek a T. Novotný), které jsme dali — tak, jak to bylo dohodnuto na prosincové schůzi výboru — k testování skupině pod vedením Ladislava Lhotky. Jejimi členy byli (v abecedním pořadí): Miroslav Dont (Praha), Janka Chlebíková (Bratislava) a Pavel Sekanina (Brno). Obecnější instrukci posuzovatelům vypracoval Láďa Lhotka a zaslal jim ji k připomínkám. Poté ji i upravil, rozeslal a částečně zmizel — odjel do Nizozemska do Utrechtu. Měl jsem však možnost mu hodnocení jednotlivých posuzovatelů předat při jeho návštěvě v Praze.

Dohodnutá kritéria hodnocení byla vymezena takto: